

BESZÉLGETÉS SZÁSZ JÁNOSSEL

Az ember, akit háromszor is meg lehet ölni

SOÓS TAMÁS DÉNES

„EZT NEM LEHET LÁGYSZÍVÜRE CSINÁLNI. MERT A VILÁG NEM OLYAN.”

A *Félvilág* és *A martfői rém* után újabb múlt századi gyilkosság kerül mozikba. A fehérterrorista csendőr, az egykori prostituált, és az általuk behálózott hentes történetéből Szász János forgatott húsba vágó drámát.

• Már főiskolásként megfilmesítetted a *Léderer-ügyet*. Mi fogott meg annyira benne, hogy 30 évvel később visszanyúlj hozzá?

Hogy van egy ember, akit kétszer-háromszor is meg lehet ölni. Tudja, hogy el fog pusztulni, de dolgozik benne valami örület, amitől nem nyugszik, és meg akarja szerezni azt a nőt magának. *A hentes, a kurva és a félszemű* számomra egy *Csodálatos mandarin*-történet, amelynek csak másodsorban érdekelt a brutalitása, elsősorban a szenvedélye fogott meg. És az, hogy olyan filmet csináljak, amelyben a szereplők nem lesznek szimpatikusak, mert becsapják egymást, hogy feleljenek a mai kor kihívására: a pénzre, az átverésre, az árulásra.

• *Léderernét* mégis közelebb hoztad a nézőhöz: neki olyan érzelmei, kiszolgáltatottsága van, amihez lehet kapcsolódni.

Gryllus Dorkával egészen különleges módon dolgoztunk együtt. Az utolsó pillanatban került be a filmbe, és azt mondta, nem akarja elolvasni a forgatókönyvet, mert nem akarta tudni, mi fog történni: el akart veszni a szerepben. Életem egyik legszebb munkája volt ez színészekkel. Dorka, de Hegedűs D. Géza és Nagy Zsolt is közel engedte magához a figurát, a jeleneteket pedig laborban kísérleteztük, csiszoltuk ki. Előfordult, hogy szóltam

Gézának, hogy ordítsa le Zsolt fejét, és ő leordította, hátha megszületik valami pillanatban. Ez a bizalom: a színész odaad egy erős pillanatot a rendezőnek, ami esetleg rossz, de tudja, hogy akkor nem fogja bevágni, ha viszont jó, akkor él vele.

• *Gryllus Dorka ezt úgy fogalmazta meg, hogy túltoltad őket a határaikon.*

Nem akartam elleplezni a történet brutalitását. Egy érzékeny színész pedig kiakadhat azon, hogy órákon át Hegedűs D. Géza testrészeit kell aprítani, vagy öt-hat férfi izzadt testét viselni magán három napon keresztül. Ezeknek a helyzeteknek a zavarán át kellett esni, de épp azért volt jó a munka, mert olyan periódusban találkoztunk, amikor ők is kíváncsiak voltak rá, mi van a határaikon túl.

• *A nagy füzetet és a Wittman fiúkat is az a kritika érte, hogy nem lett olyan nyers, erős, kegyetlen, mint az eredeti szöveg. Most viszont nem fogtad vissza magad, és mindent megmutatsz: lefejezést, feldarabolást, koponyába állított fejszét, állatias szexet.*

A *Wittman fiúk* kapcsán nem érzem igazságosnak a kritikát, *A nagy füzetnél* viszont valóban kihagytunk jeleneteket. De nem azért, mert szemérmes rendező lennék, hanem mert nem lehetett megcsinálni. Amikor Kovács Lajos vallatta a gyerekeket, arra gondoltam, vigyenek el a rendőrök, hogy ilyen filmet csinálók. Minden reggel véresre festették őket, a jelenetben pedig úgy ütötték, vallatták a gyerekeket, hogy zokogtak, mert átérték ennek a borzalmát. Hogy mi a brutális egy filmben, az kívülről másnak tűnhet, mint a forgatáson. A gyerekekkel való

munka sokszor határt szab egy rendezőnek. Japánban így is kivágták a felét annak a jelenetnek, amikor a fiúk együtt fürödnek a lánnal. Ez a film nem ért volna el addig, ameddig, ha durvább ennél. *A hentes, a kurva és a félszemű* viszont nem irodalmi mű alapján készült, és tudtam, hogy ezt nem lehet lágyszívűre csinálni. Mert a világ nem olyan. Hanem rohadt, kegyetlen, szemét, közömbös. Az emberek megnézik a neten, ha felrobbantanak háromszáz embert, de ha feldarabolnak egy műhullát, és gumikést állítanak egy színész fejébe, azon már kiakadnak. Ez még mindig hatni tud rájuk.

• *Kiábrándultabb vagy, mint akár négy évvel ezelőtt?*

Változom. Hatvanéves leszek, és már nincs időm figurázni, olyan filmet csinálni, amivel csak a nagy lóvét söpröm be. Engem a kihívások érdekelnek. Sok helyen jártam, sok szépet csináltam, és sok mindent elrontottam. Most ott tartok, hogy jó bátornak lenni. Mert előfordult, hogy nem voltam az.

• *Mikor?*

Például *A nagy füzetben*. Nem voltam elég bátor kiállni dolgokért, vagy abbahagyni az egészséget. De ezek inkább csak érzések. Van egy családom, rendezek színházban, és ez biztos hátteret ad. A film az én őrlés szenvedélyem. Abban nem akarok mérsékleletet tanúsítani.

• *Úgy érted, meg se kellett volna csinálni A nagy füzetet?*

Meg kellett, mert sokat tanultam belőle, és mert meglepő volt az útja. Azt hittem, hogy bemutatjuk, és utána kész, ember nem fogja megnézni, és ez így van jól. De sokan értékelték azt a filmet. Magától jutott el oda, ahova: ha nyomták volna, az öt Oscar-jelölt közé is bekerült volna. Fontos volt az is, hogy találkoztam a két Gyémánt-fiúval, akik egy messi fa-luból és nehéz családi helyzetből jöttek, de a film után kaptak egy lehetőséget a kitörésre: találtak nekik egy kollégiumot. Egyikük élt is vele. *A nagy füzetben* csodálatos volt, amit a színészekkel, Molnár Piroskával, és a remek nemzetközi csapattal együtt alkottunk, az elkészítése viszont maga volt a pokol, mert a két vezető producer egyszerűen magamra – magunkra – hagyott. De erről nem akarok többet mondani.

• *Milyen ajtókat nyitott ki előtted a film sikere?*

Az összes ajtó kinyílt, amikor bejutottunk a kilenc közé a legjobb külföldi film kategóriájában, és az összes bezárult,

amikor nem válogattak be az öt Oscar-jelölt közé. Azt rossz volt megélni. Szívesen mentem volna Amerikába, előtte 13 évig tanítottam ott. Pár évvel ezelőtt is úgy volt, hogy családostul kimegyünk, mert kaptam egy ajánlatot a Yale-től. Ezen a fakultáción élethosszig szólnak az állások, és hát ez a világ legjobb drámaisiskolája. Végül nem én kaptam meg az állást, pedig már a lakásokat nézegettük. Jobban is fáj, mint hogy az ügynökök rám csapták az ajtókat.

• *Angliában azért sínre került egy filmed, a Cross My Mind.*

A nő főszereplő megvan, de kiesett a fiú, Jack Lowden, aki nagyon tehetséges, lecsapott rá Spielberg is. Erre mindig készen kell állni. Hatalmas kitartás kell egy filmhez, menni mindig a külföldre, három-négy napot dolgozni a színészekkel, majd várni, összeáll-e a produkció. Nem is árurom el, kié most a főszerep, mert lehet, hogy holnap kiesik. Sokáig Kristin Scott Thomasé volt, aki imádta a forgatókönyvet, de aztán kiszállt. Erotikusan túlfűtött sztori ez egy ötvenes nőről, aki egy fiatal barátnőjét, egy kvázi-prostituát helyettesít egy vak katonánál, aki a hazatérése után összekeveri őket. A nő már nem hisz abban, hogy szép lenne és izgalmas, de a fiatal fiú szemében érdekes és gyönyörű, ezért belemegy a játékba.

• *A szenvedély, a kívánság A hentes...-ben is hangsúlyos: Hegedűs D. Géza olyan kiskirály, aki mindent bekebelez, amire ráveti a szemét. Hegedűs húsz kilót hízott a szerepért, de Nagy Zsolt is elváltzott: sebhelylyel az arcán játszik, olyan vágás fut végig a szeménél, mintha náci lenne egy hollywoodi filmben. Miért volt fontos, hogy fizikailag is elváltzottasd a külsejüket? Ezzel is archetipizálni akartad a történetet?*

Abszolút. Nem finom lélekábrázolásra törekedtem, hanem egy durva történetet próbáltunk kifaragni. A világ tele van borzalmas bűnökkel, bűnügyekkel. Csak nyisd ki az újságot. Minden a lóvéről szól és a kapzsiságról, a kapcsolatok véglete- se, piások, nyomorultak, kétségbeeset- tek, a színészek külseje pedig a szélsősé- get kell, hogy visszatükörözze. És hát nem akartuk langyunalomban tartani a három figurát. Három vámpírról van szó, aki mindig csak elvesz a másiktól. Becsapják egymást folyamatosan. Adni nem tudnak – talán csak a nő.

• *Egy év alatt két kiskirály is felbukkant a magyar filmben, aki mindent behabzsol, úgy uralkodik a környezetén: Rudolf Péter után Hegedűs D. Gézáé is remek alakítás. Nem kaptál a fejedhez az 1945 láttán, hogy elsütötték a karakteredet?*

Engem ez nem izgat. Egy filmnek megvan a maga útja; a lényeg, hogy sokan megnézzék. Amikor az Ópium kijött, én voltam a legbüszkébb ember a világon. A lányom a Politechnikumba járt, és amikor egyszer hazavittem, az egész iskola rohant felém, mert el akarták újságotolni, hogy látták az Ópiumot. Még nem voltak 16 évesek, de abban a filmben rejlett valami tabu, ami megragadta őket. Hatvanezer nézője volt a filmnek, ennek több mint hetven százaléka 16 év körüli. Remélem, A hentes... is eljut ide, és megnézik a fiatalok; és azt is, hogy most végre megcsinálhatom az Utas és holdvilágot, mert ez a mai generációnak kulcsregénye. Feldolgoztam volna húsz éve is, de a jogok egy másik rendezőnél voltak, aki nem csinált belőle filmet. Két éve lejártak a szerzői jogok, úgyhogy be is adtam rögtön a pályázatot, de visszadobták. Mérgező- des helyett elgondolkodtam rajta, miért, és rájöttem, hogy fontos lenne koope- rálnom fiatalokkal, ezért a TÁP Színház-as Vajda Vili mellett a tanítványommal, Nagy Lilivel, és a lányom- mal, Hannával kezdtük el írni. Megkaptuk a támoga- tást a forgatókönyvre, és egy olasz koprodukciós partnert is találtunk. Merés- sen szeretnék bánni a re- gényvel. A hentes... egy szé- pen fotográfált fekete-fehér film, az Utas és holdvilágot viszont örült, elmebeteg

A hentes, a kurva és a félszemű

(Nagy Zsolt és Hegedűs D. Géza)

képekben kell feldolgozni. Bertolucci – lenyilatkozta – sosem csinálta volna meg az Álmodozókat, ha nincs ez a re- gény: abban gyakorlatilag az Ulpius-ház kel életre.

• *A fekete-fehér képi világgal ellene dolgoztok annak, hogy minél többen megnézzék A hentes...-t.*

Kezdetből fogva fekete-fehérnek kép- zeltük el: vissza akartunk menni a régi világba. Ugyanakkor a film maga nem régies, nem konvencionális, mert akkor nem csináltak ilyen filmeket. Ha szí- nesben forgatjuk, túl durva lett volna. Akkor nem 18-as, hanem 25-ös karikát adnak neki. A fekete-fehér színvilág elemelte, eltolta a balladák felé. Nem annyira reális, inkább egy kis költészet van benne.

• *A karaktereid általában háború előtt (Wittman fiúk), alatt (A nagy füzet), vagy után léteznek (A hentes...), mintha a vi- lágégés lenne az alaptapasztalatuk.*

En '58-ban, a forradalom után szü- lettem: azóta háború nem volt, csak a rezsimék váltják egymást. A szüleim erősen érintve voltak a II. világhábo- rúban, ezért engem a kíváncsiság és a lelki-furdalás is hajt, hogy visszanyúljak arra a területre, ahol nem járhatok. De közben rettenetesen vágyom arra, hogy mai filmet csináljak. Tervezek egyet Dragomán György Kalucsni című novel- lájából, amely Ceaușescu bukása előtt játszódik, és egyet a nyilas uralomról az Orgia című regényből, de az angol film, a Cross My Mind már jelen idejű törté- net. Jellemzően a külföldi filmterveim a maiak.

• *Sokáig azt mondtad, nem akarsz jelen idejű filmet csinálni, mert a stilizáció felé hajlik a kezed, és a múltbeli történeteket könnyebb elemelni.*

Nekem nagyobb kihívás mai filmet csinálni, mert nem találtam meg hozzá az irodalmi alpanyagokat; talán nem is kerestem igazán. Ami ma van Magyar- országon, ahhoz egyébként sem akarok hozzájárulni, mert remélem, hamar elmú- lik, és akkor nincs értelme pénzt és időt vesztegetni rá. De hogy melyik film lesz „mai”, az nem attól függ, mikor játszódik. Az Utas és holdvilág szerintem nagyon mai lesz, és ezt mondták a Woyzeckre is, mert úgy vélték, fantasztikus parabolája a kommunista rendszernek. Pedig akart a fene parabolát csinálni.

• *Volt, amikor parabolát akartál forgatni? Igen: most. Ebből a filmből remélem kiderül, milyen az a kor, amiben élünk.*

